

F. L. BOKS SCHOLTEN
GEB. 21 JULI 1917
GEFUSILLEERD 2 MAART 1945
TE VARSSEVELD

DE B. G. B. SCHOLTEN
GEB. 30 JULI 1982
OVERL. 26 MAART 1949
TE TERWOLDE

Terebinth

vereniging voor funeraire cultuur

■ Commissie onderzoekt toekomst

■ Week van de Begraafplaatsen

■ Restauratieproject in Overijssel

Leven op internet

Een keer leven in plaats van graven. Normaal gesproken de dubbele betekenis van graven zoals het meervoud van graf en het spitten op internet. Dit keer eenmalig op papier de tekens van leven en de interacties van tijdschrift *Terebinth* op internet, bedoeld om ook digitaal met u, onze lezers, in contact te komen.

De Terebinth wil met haar tijd meegaan en internet in toenemende mate gebruiken voor contact, interacties met lezers en PR voor ons tijdschrift. Inmiddels zijn we online te vinden via diverse initiatieven.

Op de site van de vereniging zelf: www.terebinth.nl, vindt u alle informatie over de vereniging. Rechts op het scherm komt u uit bij informatie over het tijdschrift *Terebinth* en vindt

u het archief met digitale nieuwsbrieven, met veel tijdloze informatie die nog zeker het lezen waard is. Op de website is een besloten deel ingericht voor leden. Hier vindt u de statuten, het huishoudelijk reglement, dossiers en vergaderstukken. U kunt de inlognaam en het wachtwoord opvragen via bureau@terebinth.nl o.v.v. uw naam en lidnummer (zie de contributiebrief).

Op Facebook zijn wij ook te vinden. Kijk op www.facebook.com/TijdschriftTerebinth of zoek via Facebook op de trefwoorden tijdschrift Terebinth. 'Like' ons op Facebook en stel daar vragen, laat berichten achter, bijvoorbeeld uw mening over wat u las in ons blad, of reageer op berichten van ons en van anderen. Wij vernemen graag welke informatie u op Facebook van ons zou willen lezen, laat u het ons weten?

Op Twitter worden microblogs geschreven, miniberichtjes van 140 tekens. Geschikt voor acties, vraag en antwoord, en het steunen van elkaars initiatieven. Ook als u geen Twitteraccount hebt, kunt u toch een kijkje nemen en onze tweets lezen op <https://twitter.com/DeTerebinth>

Facebook en Twitter worden op het moment met name onderhouden door redactielid Selma Damsma. Zij staat open voor vragen en suggesties via het mailadres: Terebinth@hotmail.nl

Nog een tip voor de mensen die *Terebinth* graag in een grotere letter willen lezen. Oude nummers van Terebinth zijn op de site beschikbaar als pdf en dan is de letter op uw pc gemakkelijk te vergroten.

Selma Damsma

Funeraire varia

DE NIEUWE AULA OP DE NIEUWE NOORDER. FOTO: THIJS WOLZAK

De Nieuwe Noorder

De Noorderbegraafplaats in Amsterdam is sinds kort uitgebreid en vernieuwd. Er is een crematorium gebouwd en een nieuwe aula. De voormalige aula is gerenoveerd en nu in gebruik als stijlvolle wachtruimte. Met alle vernieuwingen heeft de begraafplaats ook een nieuwe naam: 'De Nieuwe Noorder'. Net als De Nieuwe Ooster is het een gemeentelijke begraafplaats. Portefeuillehouder Willem Paquay: 'Veel Noorderlingen willen na hun overlijden ook in Noord begraven of gecremeerd worden. En aan die laatste wens kan nu ook in Noord worden voldaan.'

De nieuwe paviljoens passen bij de stijl van de Amsterdamse School. Er is veel glas en hout verwerkt. Beheerder Dick Deventer is zeer tevreden over de uitstraling van de nieuwbouw en over de faciliteiten: 'De aula beschikt over apparatuur om op een scherm achter het spreekgestoelte foto's of video- en filmopnamen te projecteren. Zo kan men desgewenst de ceremonie een heel persoonlijk karakter geven. De hoge dakspanten zorgen voor een voortreffelijke akoestiek.' De Nieuwe Noorder is genomineerd voor de Amsterdamse Architectuurprijs 2013.

Allerzielen wint prijs

Het project 'Allerzielen Alom' heeft de HLMRMEER-prijs, voor het project of evenement dat in 2012 Haarlemmermeer het meest op de kaart heeft gezet, gewonnen. De prijs bestaat uit een cheque ter waarde van vijfduizend euro. 'Allerzielen Alom' is een project dat de gelegenheid bood om op een mooie, soms sprookjesachtige manier, om te gaan met het verlies van een geliefde. De prijs zal ingezet worden voor het project Haarlemmermeer viert Allerzielen Alom 2013. www.haarlemmermeerviart.nl

Inhoud

Funeraire cultuur krijgt niet vanzelf aandacht. Rindert Brouwer laat zien dat de Europese Week van de Begraafplaats nog niet echt leeft. Uit onverwachte hoek komt er soms steun voor het behoud van begraafplaatsen. In Overijssel heeft een scholingstraject geleid tot de opknappbeurt van negen begraafplaatsen. Sytze de Boer doet verslag van dit RIBO-project. Rita Hulsman leidt de lezer langs enkele bezienswaardigheden. Ten slotte laten Bartho Hendriksen en opnieuw Rindert Brouwer zien hoe begraafplaatsen ook door lokale initiatieven worden behouden. Daadkracht uit diverse hoeken leidt dus toch tot resultaat.

En verder

- 2 Graven op internet / Funeraire varia
- 3 Mens & Plek: Inez Meter
- 4 Europese Week van de Begraafplaatsen
- 6 Boeken- en mediabrieven
- 7 Oude Begraafplaats Valkenswaard hersteld
- 8 RIBO: een uniek restauratieproject in Overijssel
- 10 RIBO: historische begraafplaatsen in cultuurhistorisch perspectief
- 12 De witte engel van Bennekom
- 13 Bestuursnieuws
- 15 Verslag Commissie Toekomst Terebinth
- 16 Rubriek: Uit het veld / Colofon

OMSLAG: OLST IN SALLAND. OP DE VOORGROND EEN ZERK MET FAMILIEWAPENS EN OP DE ACHTERGROND DE GRAFSTEEN VAN DE VERZETSTRIJDERS BOKS SCHOLTEN FOTO: BERT PIERIK

FOTO BOVEN: URNENTUIN OP BEGRAAFPLAATS & CREMATORIUM WESTERVELD. FOTO: ATELIER TERREAARDE

FOTO ONDER: OLST, SALLAND, FRIS GESCHILDERDE HEKKEN. FOTO: BERT PIERIK

Mens & Plek

Naam Inez Meter

Leeftijd 87 jaar

Functie Bestuurslid Stichting Oude Begraafplaats Gouda

Net buiten het stadscentrum van Gouda ligt de Oude Begraafplaats aan de Prins Hendrikstraat. Het is een van de mooiste plekjes van Gouda volgens Inez Meter. Ik ontmoet haar thuis en vraag naar het ontstaan van haar band met deze plek. 'Als klein meisje kwam ik er regelmatig met mijn vader, mijn grootouders liggen er begraven. We bezochten de begraafplaats bijvoorbeeld met de zondagwandeling. Wat ik lang niet geweten heb is dat er ook een broertje van mij begraven ligt. Waarschijnlijk een extra reden dat mijn vader gesteld was op deze plek en wij er regelmatig kwamen.' Ik vraag of Inez een bepaald monument op de Oude Begraafplaats heel bijzonder vindt. 'Nee,' antwoordt zij zonder aarzelen. 'Het gaat mij om de begraafplaats als geheel. De Oude Begraafplaats is een stadsbegraafplaats, écht Gouds. De mensen die er begraven liggen, zijn ook geboren in Gouda en werkten hier hun hele leven. In de loop der jaren groeide bij mij het besef dat het kunnen bezoeken van graven van familie, zoals ik dat kan met het graf van mijn grootouders, heel rijk voelt. Dit was een van de redenen om mij in te zetten voor het behoud van de Oude Begraafplaats.' Gemiddeld maandelijks wordt Inez gebeld door iemand die op zoek is naar een begraven voorouder. Als die gevonden wordt, zijn de ontroering en dankbaarheid groot. Dit is nog versterkt

INEZ OP DE OUDE BEGRAAFPLAATS

sinds de oprichting van het monument voor de doodgeboren kinderen. Enige tijd geleden nog belde iemand om namens haar moeder te vertellen dat zij hiervoor heel dankbaar is. Het intense verdriet van haar moeder kreeg hierdoor erkenning en heeft eindelijk een plekje kunnen krijgen.

Informatie: www.oudebegraafplaatsgouda.nl

Tekst: Selma Damsma

Foto: Ton van de Coevering (HKT-producties: drie kunstenaars die in en om Gouda docu's maken over Goudse kunstenaars, waaronder Inez Meter als dichteres).

GENUA : IL STAGLIENO

ten, lezingen, workshops en exposities. In Italië deden alleen Rome, Milaan, Lecco en Genua mee. Op het Cimitero Il Staglieno in Genua, volgens velen de mooiste begraafplaats ter wereld, gebeurde het meest: een expositie, een seminar, een concert en dagelijks twee rondleidingen.

Speurtocht

Slovenië (Ljubljana), Ierland (Dublin), Engeland (Londen), Spanje (Barcelona) en Polen (Krakau) waren de overige landen en steden, die een of meerdere activiteiten ontplooiden. Maar het was in ons buurland België, waar de meeste activiteiten plaatsvonden in de regio's Vlaanderen en Brussel. De twee funeraire verenigingen Grafzerkje vzw en Epitaaf vzw, beide lid van de ASCE, wisten zo'n dertig steden te bewegen mee te doen met de Europese Week van de Begraafplaatsen. Er vonden meer dan honderd rondleidingen plaats, verder waren er exposities en lezingen en in Antwerpen werd op Begraafplaats Schoonselhof een echte speurtocht naar ereburgers georganiseerd.

En wat gebeurt er in Nederland tijdens de Europese Week van de Begraafplaatsen? In het verleden heeft De Terebinth wel eens een excursie of een lezing gehouden in die week, maar structureel is er nooit iets georganiseerd. Het is ook niet De Terebinth alleen die iets moet organiseren, dat kan in principe juist iedere begraafplaats zelf doen. De Terebinth zou wel het voortouw kunnen nemen door wat meer bekendheid te geven aan deze gebeurtenis. Westerveld organiseert jaarlijks het *Concerto*

ANTWERPEN: SCHOONSELHOF

Europese Week van de begraafplaatsen

De Association of Significant Cemeteries in Europe werd in 2001 opgericht en 'wil het Europese netwerk van openbare en private instellingen zijn, die zich inzetten voor het behoud van begraafplaatsen van historisch en cultureel belang' (art.1 handvest). Inmiddels zijn er 130 leden in 99 steden in 22 landen lid van de ASCE. In Nederland zijn slechts twee leden: De Terebinth sinds 2002 en Begraafplaats & Crematorium Westerveld sinds 2010.

De doelen die de *Association* zich heeft gesteld zijn: het promoten van Europese begraafplaatsen als cultureel erfgoed van bijzonder belang, de samenwerking tot bescherming, conservering en instandhouding van deze begraafplaatsen en de bekendmaking van deze begraafplaatsen onder de burgers van Europa. Om deze doelen te bereiken heeft de ASCE o.a. twee grote projecten gelanceerd: de *Week of discovering European Cemeteries* en de *European Cemeteries Route*.

Week of discovering European Cemeteries

'Het promoten van Europese begraafplaatsen als cultureel erfgoed van bijzonder belang, de samenwerking tot bescherming, conservering en instandhouding van deze begraafplaatsen en de

bekendmaking van deze begraafplaatsen onder de burgers van Europa' is in 2003 het uitgangspunt van de ASCE geweest om jaarlijks een *Week of Discovering European Cemeteries* (WDEC) in te stellen. In deze week vinden in verschillende Europese landen allerlei activiteiten op en rond begraafplaatsen plaats. In 2013 zal de WDEC plaatsvinden van 27 mei t/m 2 juni.

Als we kijken naar het programma van 2012 (28 mei t/m 3 juni), dan vallen twee zaken op. Ten eerste werd er in een aantal Europese steden wel *iets* georganiseerd, maar niet op grote schaal. En ten tweede was de termijn van een week nogal rekbaar, de laatste activiteit vond plaats op 30 juni. De activiteiten vonden voornamelijk plaats op begraafplaatsen en bestonden uit rondleidingen, open dagen, concer-

In 2013 vindt de week plaats van 27 mei t/m 2 juni

De Terebinth zou het voortouw kunnen nemen door wat meer bekendheid te geven aan deze gebeurtenis

BEGRAAFPLAATS & CREMATORIUM WESTERVELD

in *Memoriam*, dat dit jaar toevallig in die Week valt (2 juni), maar Westerveld heeft dit jaar meer aandacht voor het 125-jarig bestaan van de begraafplaats en het 100-jarig bestaan van het crematorium.

Maand van de begraafplaats

Begraafplaats Buitenveldert in Amsterdam (directeur Anja Vink) heeft wel het initiatief genomen om te proberen met alle begraafplaatsen in Amsterdam de 'Maand van de Begraafplaats 2013' te organiseren met activiteiten voor jongeren, lezingen, rondleidingen en de presentatie van een rouwstoet. De datum is nog niet bekend.

Het zijn goede initiatieven om het 'behoud van begraafplaatsen van historisch en cultureel belang' onder de aandacht te brengen en misschien is het net als in België het begin van een olievlek die zich steeds verder uitbreidt.

European Cemeteries Route

In mei 2010 kreeg de ASCE van de Europese Raad het certificaat *Cultural Route of the Council of Europe* voor het project *European Cemeteries Route*. Deze erkenning voor een culturele route werd in 1987 ingesteld door de Europese Raad en wordt toegekend aan die routes die de Europese culturele en sociale waarden bevorderen, zoals de mensenrechten, de culturele democratie, culturele diversiteit en identiteit, dialoog, onderlinge uitwisseling en verrijking over grenzen en eeuwen heen. Deze prijs erkent begraafplaatsen als

open culturele ruimtes waarin geschiedenis, kunst en natuur zorgen voor een volledig overzicht van de Europese cultuur en identiteit. Het klinkt allemaal een beetje hoogdravend, maar het betekent wel dat er steeds meer aandacht komt voor de funeraire cultuur in Europa. Volgens de laatste gegevens bestaat de *European Cemeteries Route* uit 49 begraafplaatsen in 37 steden in 16 Europese landen. Maar welke dat zijn is op de website van de ASCE niet te achterhalen.

En dat is de kritische noot, waarmee ik dit artikel eindig. Ondanks alle goede bedoelingen, doelen en uitgangspunten

INGEZONDEN MEDEDELING

Funeraire reis

Van 28 augustus tot en met 1 september 2013 organiseert Arthur Polspoel een vijfdaagse funeraire reis naar Luik, Bonn, Düsseldorf, Wuppertal en Dortmund.

Het belooft een prachtige en boeiende reis te worden. Leden van De Terebinth weten misschien nog dat Polspoel in het verleden funeraire reizen organiseerde naar Vlaanderen, Noord-Italië en Berlijn.

Polspoel was docent aan de Theologische Faculteit Tilburg. Hij begeleidt rouwgroepen en verzorgt lezingen over terminale zorg, zinging en eenzaamheid. Hij is auteur van diverse publicaties. In *Terebinth* schreef hij de vierdelige serie *Christendom en grafcultuur*.

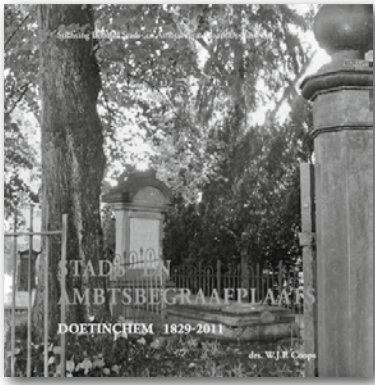
De prijs van de reis bedraagt € 545,- per persoon (op basis van een tweepersoonskamer). Inschrijven vóór 1 april. Het volledige programma en het inschrijfformulier zijn op te vragen bij: arthur@polspoel.nl.

van de ASCE, wie daarover informatie zoekt via het web komt terecht op een website die schoksgewijs, zowel letterlijk als figuurlijk, weinig informatie biedt. Jammer.

Rindert Brouwer

GENOVA : IL STAGLIENO

Een zorgzame stichting

Onlangs verscheen er een boek over begraafplaatsen in Doetinchem. Aangezien er aan het begin van de negentiende eeuw sprake was van stad en ambt Doetinchem, werden er in 1829 twee begraafplaatsen aangelegd. De geschiedenis van de aanleg en de inrichting van dergelijke begraafplaatsen is bekend en eerlijk gezegd wel eens zorgvuldiger beschreven. Terwijl de stadsbegraafplaats in 1894 werd gesloten, mocht er in beginsel vanaf 1967 op de ambtsbegraafplaats niet meer worden begraven.

De publicatie is vooral interessant doordat de auteur uitgebreid ingaat op de pogingen om de begraafplaatsen te behouden. Tussen 2002 en 2004 publiceerde het Monumenten Advies Bureau uit Nijmegen in opdracht van de gemeente rapporten over de begraafplaatsen. In 2005 plaatste de gemeente de begraafplaatsen op de monumentenlijst en maakte ze een masterplan. Inwoners van Doetinchem richtten in 2006 een stichting op tot behoud van de gesloten begraafplaatsen. Ze kregen daarbij hulp van De Terebinth. De stichting sloot in 2010 een overeenkomst met de gemeente en kreeg een bescheiden bruidschat mee. In de stichting werken inwoners van Doetinchem met veel plezier en steeds meer kennis van zaken aan het onderhoud van de begraafplaatsen.

Het met kleurenfoto's geïllustreerde boek eindigt met een beschrijving van een aantal graven. De vele hardstenen zerken zijn in funerair opzicht typerend voor de periode. In de lijsten met namen van rechthebbenden valt de familie Coops op. Zij behoort tot de voorvaders van de schrijver. Het boek

laat zien dat de bemoeienissen van de gemeente en de stichting geworteld zijn in de Doetinchemse samenleving.

Wim Cappers

W.J.P. Coops, *Stads- en ambtsbegraafplaats Doetinchem 1829-2011*. Stichting Behoud Stads- en Ambtsbegraafplaats Doetinchem. (IJzerlo: Uitgeverij Fagus, 2011, ISBN 978-78202-83-7, 120 blz., € 14,95 excl. eventuele verzendkosten).

De Nieuwe Ooster als Thema

De Nieuwe Ooster in Amsterdam is misschien wel de mooiste begraafplaats van Nederland. Eind dit jaar sluit de begraafplaats een grondige verbouwing af. Daarom een ThemaTijdschrift over de rijke geschiedenis, de prachtige architectuur uit vroeger en moderne tijden, de mensen die er werken, de mensen die er komen en de mensen die er liggen.

Na het ThemaTijdschrift nummer 3 in het najaar van 2012 *Begraven is zo gek nog niet*, is er opnieuw een nummer om te bewaren. Zo mooi uitgegeven, let vooral op de prachtige foto's van Jolien Jong. De inhoud van het nummer is breed. Van wat er op een gemiddelde dag achter de schermen gebeurt tot oorlogsgraven en de verhalen daarbij.

De Nieuwe Ooster is ook een bomenpark: er staan maar liefst acht bijzondere ginkobomen waarvan het merkwaardige blad het logo van De Nieuwe Ooster vormt. Het blad van deze Japanse notenboom staat symbool voor hoop, vruchtbaarheid, vriendschap en onoverwinnelijkheid. In Hiroshima stond zo'n boom binnen een straal van één kilometer van de inslag van de atoombom en bleef overeind.

Alles bij elkaar raad ik een bezoek aan de Nieuwe Ooster aan de Kruislaan in Amsterdam van harte aan. Combineer het met Café Roosenburgh bij de hoofdingang. Elke laatste zondag van de maand is er van 11 tot 13 uur Nabe-standingcafé.

En vergeet het Nederlands Uitvaart Museum Tot Zover niet, waar zonder twijfel dit prachtige themanummer te koop ligt.

Jannes H. Mulder

ThemaTijdschrift De Nieuwe Ooster, no 4, winter 2012-13, 90 blz., € 7,95
www.thematijdschriften.nl

Tot wederziens

Het boekje, een uitgave in de reeks Groninger Kerkhoven, bevat de geschiedenis van deze bijzondere stichting in een notendop. 'Bijzonder' is de stichting omdat zij zes begraafplaatsen van kerkelijke (hervormde) herkomst in beheer heeft.

Van elke begraafplaats is een korte beschrijving van de aanleg, de indeling en de geschiedenis opgenomen. De foto's vullen de soms wel erg beknopte informatie aan.

Eggermont, Riet, *Een begraafplaats is een geschiedenisboek. 25 jaar Stichting Bijzondere Begraafplaatsen Hoogezand-Sappemeer en omstreken*. (Groningen: Stichting Groninger Oude Kerken, 2102, 31 blz., ISBN 978 90 73453 36 4, € 6,- excl. € 4,- portokosten; voor bestellingen zie www.groningerkerken.nl).

Begraafplaats Valkenswaard

Cultuurhistorisch monument

TOEGANGSLAAN, OP WEG NAAR CALVARIEBERG

Op 20 november 2012 werd tussen de gemeente Valkenswaard en Stichting 'Op den Rösheuvel' een beheerovereenkomst afgesloten over het beheer en de instandhouding van de Oude Begraafplaats als belangrijk cultuurhistorisch monument.

Voorafgaand aan de ondertekening op het gemeentehuis was er voorafgaand een samenkomst en een rondleiding op de Oude Begraafplaats. Deze begraafplaats aan de Kerkhoflaan in Valkenswaard is oud, hoe oud is niet meer precies na te gaan. Kort voor 1500 werd hier de middeleeuwse kerk van Valkenswaard gebouwd. Deze kerk is in gebruik gebleven tot 1860 toen er een nieuwe kerk op de Markt kwam.

De contouren van het middeleeuwse kerkerf en van de kerk zijn herkenbaar gemaakt, respectievelijk door een muurtje en in de vorm van bestrating. Vanwege de groei van de bevolking werd de begraafplaats vanaf 1899 diverse malen uitgebreid.

Op een gegeven moment bestond de dodenakker uit vier delen: twee katholieke parochies, de Nederlands-hervormde gemeente en de burgerlijke gemeente. In 1965 nam de gemeente de hele begraafplaats over, voegde nog een stukje toe, maar liet in 1970 buiten Valkenswaard een nieuwe begraaf-

plaats aanleggen. In 1975 werd de Oude Begraafplaats gesloten. Het plan de gesloten begraafplaats op den duur te ruimen werd door de gemeentelijke monumentencommissie onder leiding van ing. W.L.P. Coolen omgebogen tot een plan van renovatie en behoud van de in cultuurhistorisch opzicht waardevolle delen en grafmonumenten. Nu is de begraafplaats een gemeentelijk monument.

Sigarenindustrie

Veel prominente inwoners van Valkenswaard vonden hier hun laatste rustplaats - onder wie Karel Mollen, de laatste valkenier en hele families uit de sigarenindustrie. Ook BN'er en voetbalcoach Rinus Michels werd hier begraven. Het oudste nog aanwezige grafmonument is van de Engelsman Richard Hamond uit 1847.

Bijzonder is ook de calvarieberg uit 1932, waarin acht geestelijken liggen begraven. Vlakbij staat de neogotische grafkapel van de familie Maas-Leën, het

enige monument dat op de rijksmonumentenlijst staat. Sinds vorig jaar mag er weer begraven worden op de Oude Begraafplaats.

Initiatiefnemer van de stichting is eerder genoemde Wil Coolen, die ook de leiding over een groepje vrijwilligers had, dat zich inzette voor behoud en onderhoud van de begraafplaats. Om de continuïteit van het onderhoud veilig te stellen, stelde hij na zijn pensioen voor de werkzaamheden in een stichting onder te brengen. Het leidde tot een stichtingsbestuur, dat naast secretaris Wil Coolen bestaat uit voorzitter Ruud van Dijk en penningmeester Harry Toussaint. De naam 'Op den Rösheuvel' is afgeleid van het toponiem voor de locatie van de begraafplaats.

Rondleidingen

Het werkveld van de stichting is echter breder. Zij wil zich inzetten voor het funeraire erfgoed binnen de gemeente Valkenswaard. Te denken valt aan educatie, toerisme en recreatie. Dat kan door het uitbrengen van publicaties en lesbrieven, maar ook door het verzorgen van lezingen en rondleidingen. Voor inwoners, scholen en toeristen is het interessante informatie: 'De geschiedenis van Valkenswaard trekt hier aan je voorbij' (W. Coolen).

De stichting heeft een eigen website: www.opdenrosheuvel.nl en is per mail bereikbaar via info@opdenrosheuvel.nl.

Rindert Brouwer

FOTO BOVEN: BURGEMEESTER EDERVEEN (3DE VAN LINKS), WIL COOLEN (5DE VAN LINKS) EN DE GROEP VRIJWILLIGERS. FOTO ONDER: OUDE DEEL OORDEKNAPT

'De geschiedenis van Valkenswaard trekt hier aan je voorbij.'

Een uniek restauratieproject

Wie de Oude Olster Begraafplaats betreedt kan het niet missen. Bij de ingang staat een fonkelnieuw informatiepaneel. En wie wat verder rondkijkt moeten behalve de karakteristieke, in bolvorm gesnoeide beuken, de hekwerken rond verschillende graven opvallen. Die bevinden zich namelijk in uitstekende staat, de ouderdom in acht genomen. Strak in de verf en geen breuken te bekennen.

Bij veel zerken vallen vervolgens de herstelde breuklijnen op, en bij nog nauwkeuriger beschouwing het feit dat ze op betonnen platen zijn gelegd om verzakking te voorkomen. Het zijn de tastbare resultaten van een bijzonder restauratieproces, legt tevreden regioadviseur Teun Oosterbroek uit.

Het begon allemaal in 2008 bij de stichting RIBO (scholing, restauratie en innovatie in de bouw in Overijssel). RIBO stelt zich ten doel de kennis en vaardigheden op het gebied van restauratiewerkzaamheden op peil te houden door ervoor te zorgen dat deze worden doorgegeven aan een jongere generatie. Daarom is men steeds op zoek naar restauratieprojecten die als opleidingsplaats kunnen dienen voor jonge bouwvakkers die zich in het restauratievak willen bekwamen.

De toenmalige directeur kwam op het idee om begraafplaatsen die aan een vorm van restauratie toe waren ervoor te interesseren zich aan te melden als opleidingsproject. Hij legde onder andere contact met Landschap Overijssel en met De Terebinth. Regioadviseurs Teun en Else Oosterbroek en Wim Vlaanderen werden bereid gevonden om op

basis van hun kennis van de situatie op de verschillende begraafplaatsen een eerste inventarisatie te maken van mogelijke kandidaten.

Landbouwfonds

Een doorslaggevende rol bij de financiering van het project speelde het *Leaderprogramma* van het Europese Landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling. Dit programma is bedoeld voor plattelandsgebieden die zelf aan de slag willen ter verbetering van hun gebied. Daarom was het niet mogelijk om begraafplaatsen in stedelijke gebieden te selecteren. Het *Leaderprogramma* wordt via de provincie uitgevoerd maar die heeft het platteland opgedeeld in zes Leadergebieden. In elk Leadergebied is een zogenaamde Plaatselijke Groep ingesteld die een eigen ontwikkelingsstrategie voor het gebied vaststelt. De Plaatselijke Groep beoordeelt alle

aangemelde projecten en dient uiteindelijk de subsidieaanvragen in.

Voor de begraafplaatsen was voorwaarde voor deelname dat de beheerder zich bereid verklaarde om dertig procent van de kosten te dragen. Zo bleven er een aantal mogelijke deelnemers aan het project over. Bij die mogelijke deelnemers werd vervolgens ter plekke door vakmensen op het gebied van steen- en metaalbewerking en groenonderhoud een begroting van de kosten gemaakt.

Bezuinigingen

Uiteindelijk kwam voor een aantal projecten subsidie beschikbaar. Deze projecten konden vervolgens worden aanbesteed en ten slotte uitgevoerd, al was dat soms nadat delen van het plan vanwege noodzakelijke bezuinigingen vervielen. Dat was bijvoorbeeld het geval in Olst, zoals Teun Oosterbroek, die zelf als vrijwilliger met een werkgroep deze begraafplaats onderhoudt, tot zijn spijt moest ervaren. Op 'zijn' begraafplaats bleven verschillende monumenten over die onderhoud of herstel nodig hebben, maar die daarvoor in het RIBO-project toch niet in aanmerking kwamen.

Het project omvatte uiteindelijk negen begraafplaatsen, deels in Salland, deels in Twente gelegen. Het gaat om de oude begraafplaats aan de Sworminksweg in Colmschate, de oude begraafplaats aan de Odammerweg in Diepenheim, de familiebegraafplaats Cost Budde aan de Molenweg in Diepenveen, de oude begraafplaats aan de Laarstraat in Goor, de particuliere begraafplaats aan de Spoorstraat in Haaksbergen, de oude begraafplaats aan het Molenpad in Olst, begraafplaats de Ebeltseshof aan de Kerkhofweg in Overdinkel, het Heemkerkhof aan de Assendorperweg in Raalte en de oude begraafplaats aan de Weemestraat in Vriezenveen.

Bij de meeste projecten gaat het om een combinatie van de restauratie van diverse elementen, zoals natuurstenen grafmonumenten, bijbehorende metalen hekwerken en soms groenonderhoud. Maar er zijn uitzonderingen.

Voor de begraafplaatsen was voorwaarde voor deelname dat de beheerder zich bereid verklaarde om dertig procent van de kosten te dragen

Nadat het project was afgerond is het kerkhof opnieuw ingezegend door de pastoor van de parochie Raalte

Daarom is ook gelet op educatieve en toeristische aspecten. Deze maken de projecten uiteraard ook meer passend in het Leaderprogramma. Er is een website geopend waarop de verschillende projecten uitvoerig worden toegelicht (www.rustplaatsen.nl). Daarop zijn ook digitale brochures met historische en actuele informatie en fietsroutes langs de verschillende plekken te vinden. Voor kinderen zijn leerzame speurtochten over de begraafplaatsen ontwikkeld. Dit project heeft dankzij de grote inzet van enkele leden het imago van De Terebinth in de regio versterkt en opnieuw aangetoond dat er binnen de vereniging veel deskundige kennis is.

*Tekst: Sytze de Boer (is oud-redacteur van Terebinth en schreef het deel over Zwolle in de reeks Funeraire Cultuur)
Beeld: Bert Pierik*

COST BUDDÉ DIEPENVEEN

Groen gesnoeid

Op de familiebegraafplaats Cost Budde in Diepenveen is met name het groen onderhanden genomen en de gracht rond de begraafplaats schoongemaakt. De beuken en eiken rond de kleine, verhoogd gelegen begraafplaats zijn met hulp van een hoogwerker gesnoeid. Een bijzondere begraafplaats in het project is het katholieke Heemkerkhof aan de Assendorperweg in Raalte. Hier is namelijk geen enkel grafteken meer te zien, onder andere als gevolg van jarenlange verwaarlozing in het verleden. Als om het verschil tussen restaureren en 'opknappen' te illustreren staat er een betonnen kruis, in de jaren vijftig van de vorige eeuw bij een opknapbeurt geplaatst ter vervanging van het oorspronkelijke houten kruis met corpus. De werkzaamheden van het RIBO-project vallen hier geheel onder de noemer groenrestauratie. De dodenakker was overwoekerd met opslag. Nadat het project was afgerond is het kerkhof opnieuw ingezegend door de pastoor van de parochie Raalte. Het project is door de veelzijdigheid van de resultaten heel sympathiek. Uiteraard telt het uiteindelijke resultaat. Daarnaast hebben in het restauratievak geïnteresseerde jonge mensen de kans gekregen een opleiding op de werkplek te volgen. Maar een begraafplaats die zoveel mogelijk in oorspronkelijke staat is teruggebracht maar waar niemand komt, is uiteraard niet de bedoeling.

COST BUDDÉ DIEPENVEEN, DE OUDE BEUKEN EN EIKEN ZIJN HOOG OPGESNOEID

HISTORISCHE BEGRAAFPLAATSEN IN CULTUURHISTORISCH PERSPECTIEF

Een project met veel gezichten

Herstelwerkzaamheden op afzonderlijke oude begraafplaatsen komen regelmatig voor. Uniek aan het Overijsselse project Historische Begraafplaatsen in Cultuurhistorisch Perspectief is de inbedding daarvan in een veel breder verband. Trefwoorden zijn: regio, herstel, overdracht van vakkennis, educatie en toerisme. Het hele resultaat van het in december 2012 afgeronde project, waaraan Vereniging de Terebinth heeft bijgedragen, is nu in volle omvang zichtbaar.

De uitgekozen begraafplaatsen liggen in Olst, Colmschate, Diepenveen, Raalte (Salland), Haaksbergen, Goor, Diepenheim, Overdinkel en Vriezenveen (Twente). Voor toeristen zijn twee fietsroutes samengesteld: Rust Wat in Salland en Rust Wat in Twente, die langs een aantal opgeknapte begraafplaatsen in deze beide regio's voeren. Ze kunnen gratis gedownload worden van de site www.rustplaatsen.nl. Voor degenen die liever GPS gebruiken, zijn er twee AbelLiferoutes te koop.

Adel en fabrikanten

Van elke locatie is interessante achtergrondinformatie verzameld over de ontwikkeling van de streek of stad en de ontstaansgeschiedenis van de dodenakker, terwijl per begraafplaats zeven bijzondere plekken specifiek worden belicht. Olst was tot halverwege de 19de eeuw een kleine plaats met wat

bebouwing rond de middeleeuwse kerk en langs de IJsseldijk, twee korenmolens en een havezate.

Tegenover de molen onder aan de dijk werd rond 1829 de Oude Olster Begraafplaats aangelegd. Deze kenmerkt zich door de aanwezigheid van graven met familiewapens. Dat is een gevolg van het feit dat vroeger in de omgeving van Olst nogal wat adellijke huizen stonden.

Ook jonkvrouw Maria S. van Suchtelen van de Haare is hier begraven. Zij was hofdame van Louise van Pruisen, echtgenote van prins Frederik. Evenmin ontbreken de laatste rustplaatsen van de fabrikantenfamilies Aberson en Bakhuis.

Opmerkelijk is het fraaie huisje op de begraafplaats, dat diverse gebruiksfuncties heeft gehad: van materialenopslagplaats via lijken- en ziekenhuisje en kantoor tot woning.

Het heft in eigen handen

Voor het begraven waren de inwoners van de buurschappen rond Colmschate aangewezen op kerk en kerkhof van Diepenveen. De afstand was gemiddeld elf kilometer. In de zomer was dat geen probleem, maar in het najaar en de winter waren de karrensporen veranderd in modderpoelen en was het bijna ondoenlijk daar te komen. Daarom namen de boeren van de buurschappen rond 1825 het initiatief voor de aanleg van een eigen begraafplaats. Ze deden dat op een heideveld aan de oude handelsroute van Deventer via Holten naar Duitsland. Op de particuliere begraafplaats aan de Spoorstraat in Haaksbergen domineert een enorme rode beuk van meer dan 180 jaar oud. In 1830 richtten dertien welgestelde families een eigen dodenakker op. Ze deden dat uit onvrede over de hoge kosten die de gemeente in rekening bracht voor graven op de eerder aangelegde algemene begraafplaats. Iedereen kon intekenen, ongeacht de godsdienstige overtuiging. Hier zijn onder meer leden van de families Jordaan en Ten Hoopen, textielabrikanten, begraven. Andere bijzondere elementen zijn de betonnen muur met metalen toegangsdeur en de ronde slijpsteen die als grafmonument dient voor slijpsteenfabrikant Pál Benedict uit het Hongaarse Boedapest.

‘Aan een nuttig man, Thomas Ainsworth. Het dankbare Overijssel’, staat er op het imposante gietijzeren grafmonument voor de uit Engeland afkomstige textielpionier Thomas Ainsworth. Hij was de grondlegger van de Twentse

OLST, GRAFSTEN DIE OPGEZOCHT MOET WORDEN IN DE SPERTRICHT

Dit project heeft zelfs geleid tot het herstel van een oud ritueel: de rondgang, die was dichtgegroeid, is weer toegankelijk

textielindustrie. Het monument staat op de oude begraafplaats aan de Laarstraat in Goor en is in het kader van het project in 2012 opnieuw gerestaureerd. In de jaren 1980 dreigde er ruiming van de oude begraafplaats, maar dat is uiteindelijk niet doorgegaan. Opmerkelijk aan deze begraafplaats was ook de grote hoeveelheid (35) graftrouwen. Ze verkeerden in zeer slechte toestand, maar zijn door vrijwilligers gerestaureerd en ondergebracht in het plaatselijke Graftrouwenmuseum op de algemene begraafplaats aan de Markeloseweg.

Metten is weten

Aan de kinderen is ook gedacht. Voor elke begraafplaats is een te downloaden speurtocht samengesteld: een blad met zeven zoekopdrachten. Een van de opdrachten in Olst luidt: 'Zoek het graf van verzetsstrijder F.L. Boks Scholten. Op welke wijze is hij aan zijn einde gekomen?' Boks Scholten zat tijdens de Tweede Wereldoorlog in het verzet, werd in 1943 gevangengenomen maar weer vrijgelaten. Deze ervaring weerhield hem er niet van om onderdak te verschaffen aan onderduikers, wat hem twee maanden voor de bevrijding noodlottig werd.

Een zoekopdracht in Diepenveen: 'Wat heeft de grafsteen van Hendrik Budde wat alle andere stenen op de begraafplaats niet hebben?' Hendrik was degene die in 1832 de familiebegraafplaats Cost Budde aanlegde op eigen grond. Hij was een zakenman die veel op reis ging, net als zijn nakomelingen. Daarom treffen we hier personen aan

Oude begraafplaatsen opnieuw ingebed in de regio

die geboren zijn in diverse plaatsen in Nederland, maar ook in Denemarken, Zwitserland, Spanje en Indonesië. Meten kunnen ze leren op het Heemkerkhof in Raalte: 'Ga naar de verste hoek van de begraafplaats. Loop over het pad rondom de begraafplaats en neem stappen van ongeveer 1 meter. Hoeveel vierkante meter is de begraafplaats groot?' Niet-Twentenaren leren in Vriezenveen een nieuw woord: Rusluie. Dat was de naam voor families die handel dreven met St. Petersburg in Rusland, zoals de familie Engberts. Tot de nazaten van de eerste Rusluie behoren ook Jansen en Tilanus die beroemd werden met de tricotage.

Herstel oud ritueel

Vlakbij Huis Diepenheim ligt de oude algemene begraafplaats van het Twentse Diepenheim. Deze is in 1876 aangelegd op een stuk bouwland van baron Lodewijk Arend Sloet, geboren op landgoed Warmelo en gestorven op landgoed Diepenheim. Een ander landgoed in de omgeving is Nijenhuis van de familie Schimmelpenninck. In de enige grafkelder op de oude begraafplaats zijn enkele telgen van deze familie begraven. Ook het graf van een andere notabele, de predikant Karel A. Nijenhuis, is er nog. Van de gewone en de arme man is weinig tastbaars meer te vinden, op een houten monument na voor een kind van amper twee jaar.

Dit project heeft zelfs geleid tot het herstel van een oud ritueel. Op begraafplaats Ebeltjeshof in Overdinkel is de rondgang, die was dichtgegroeid, weer toegankelijk. Nu gaan de begrafenisstoeten net als vroeger weer tweemaal rond de bestaande graven voor de over-

ledene wordt begraven. Hoewel bijna niemand vandaag de dag nog zal geloven dat door dit ritueel de geesten van de eerder overledenen aan die van de nieuwkomer zullen wennen.

Proef geslaagd

In deze proef zijn niet alleen enkele oude begraafplaatsen in twee Overijsselse regio's opgeknapt, maar zoals het hoort opnieuw ingebed in het grotere cultuurhistorische verhaal van de regio's. Ze zijn uit de anonimiteit gehaald door een zeer informatieve website, door fietsroutes en speurtochten. Daarnaast was het project een leerschool voor leerling-restaurateurs en vrijwilligers op het gebied van steenhouwen, smeedwerk en tuin en landschap. Een operatie die voorbeeldig laat zien wat samenwerking tussen verschillende partners vermag. Deze zeer geslaagde proef verdient het om navolging te krijgen in andere provincies.

Tekst: Rita Hulsmans

Beeld: Bert Pierik

www.rustplaatsen.nl

Klik op Locaties in de bovenbalk. Bij elke begraafplaats staan onder de tekst twee icoontjes. Het linker icoontje geeft een te downloaden brochure met route. Het rechter icoontje geeft een heel aardige speurtocht voor kinderen aan. Zo zijn er twee keer negen brochures. Fietsroutes: www.rustplaatsen.nl/toerisme

OLST, GESCHILDERD HEKWERK IS MET LOOD WEER VASTGEZET IN DE HARDSTENEN VOET

FOTO BOVEN: OLST, FAMILIE-WAPENS VAN DE FAMILIE SUCHTLEEN VAN DE HAARE, OUD-BURGEMEESTER VAN OLST
FOTO ONDER: OLST, GRAFTROMMEL

De engel van Bennekom

De Werkgroep Behoud Oudste Deel Bennekomse Begraafplaats bestaat uit zes leden. Vanaf 1991 houdt de werkgroep zich intensief bezig met opknappen en restaureren van graven en het doen van historisch onderzoek naar de personen die hier begraven liggen. Na meer dan twintig jaar van hard werken ligt het oudste deel er weer prachtig bij.

Van oudsher vonden de doden hun laatste rustplaats in en om de kerk van Bennekom. In 1828 kreeg het dorp een nieuwe begraafplaats aan de rand van het dorp. De ingebruikname vond vermoedelijk plaats in de eerste maanden van 1829. De begraafplaats is eenvoudig van opzet: het kruispad scheidt de beschikbare grond in vier gelijke delen, waarvan één deel is gereserveerd voor eigen graven, de overige delen voor 'inwoners die zich het voorrecht van een eigen graf niet kunne veroorloven'. Aanvankelijk verkreeg de gemeente de grond in erfpacht, maar in 1854 wordt tot aankoop besloten. Een belangrijke plaats wordt ingeruimd voor de grafkelder van de familie Van Wassenaer, de voormalige eigenaren van het landgoed Hoekelum, gelegen tussen Bennekom en Ede.

GRAFMONUMENT FAMILIE VAN WASSENAER, BENNEKOM

Bergen klimop

In 1991 plaatst Kees Heitink een oproep in *De Kostersteen*, het tijdschrift van de Historische Vereniging Bennekom. Hij schrijft dat het oudste deel van de begraafplaats, direct rechts van de ingang, in een verregaande staat van verwaarlozing verkeert. 'Alle graven waren overwoekerd met klimop. We hebben onvoorstelbare hoeveelheden klimop afgevoerd. Pas toen dit verwijderd was, konden we zien wat er nog van de grafstenen over was en de namen op de graven lezen', zegt Dolf van Kampen. 'Het was een onzekere periode. De gemeente Ede had geen oog voor het cultuurhistorisch belang van de begraafplaats. Het liefst hadden ze al de oude graven geruimd'.

Witte engel

De inmiddels in het leven geroepen werkgroep gaat aan de slag. In 1997 wordt het eerste succes geboekt: het oudste deel van de begraafplaats krijgt de status van gemeentelijk monument en daarmee zijn de grafbedekkingen gered. Met behulp van subsidies van de gemeente en provincie en gelden uit een speciaal fonds, worden de grafmonumenten stuk voor stuk opgeknapt. De trots van de werkgroep is de 'witte engel' die de grafkelder van de familie Prins siert. Theodorus Prins was van 1812 tot de opheffing van de gemeente in 1817 de eerste (en enige) burgemeester (*maire*) van Bennekom. Zijn zoon en kleinzoon vervulden het burgemeestersambt in Ede waartoe Bennekom na 1817 (weer) behoorde. De zinken engel, gemaakt door firma F.W. Braat te Delft, was zwaar aangetast door de elementen. De engel werd van zijn sokkel gelicht, de gaten opgevuld, opnieuw wit geschil-

DE ENGEL VAN BENNEKOM

derd en weer teruggeplaatst. De werkgroep begeleidde ook de restauratie van de grafkelder van de familie Van Wassenaer. Die restauratie werd afgerond met de onthulling van een steen waarop de namen van alle vijftien personen die in de kelder zijn bijgezet te lezen zijn. Op Open Monumentendag inspecteert de werkgroep namens de familie de kelder. 'Het is een echte dorpsbegraafplaats. Niet bijzonder mooi, maar wel heel interessant voor de plaatselijke geschiedenis. We zijn trots op het feit dat we de grafcultuur van Bennekom weer zichtbaar hebben gemaakt', zegt Rien Heij. 'De enige discussie die we van tijd tot tijd voeren is hoe netjes het herstelde deel van de begraafplaats moet blijven. Het mos op de graven verwijderen of de natuur zijn gang laten gaan. Een interessante discussie.'

Bartho Hendriksen

Praktische gegevens

Oude Algemene Begraafplaats Bennekom - Kerkhoflaan 36
Open: zonsopkomst tot -ondergang
Werkgroep Behoud Oudste Deel Bennekomse Begraafplaats, <http://begr-aafplaatsbennekom.weblog.nl>

Engelen gezocht

Er moeten meer Engelen van de firma Braat op begraafplaatsen te vinden zijn. Zo bezitten ook de hervormde begraafplaats in Tubbergen en Nieuw Eykenduynen in Den Haag een engel. De werkgroep wil graag achterhalen of er nog meer Braat-engelen in Nederland te vinden zijn.

Het is een echte dorpsbegraafplaats. Niet bijzonder mooi, maar wel heel interessant voor de plaatselijke geschiedenis

Van de voorzitter

Sinds de extra AV op 10 november 2012 heeft de Terebinth een tijdelijk bestuur bestaande uit Bartho Hendriksen, Annie van 't Zand-Boerman en Paul Stoffels. Het bestuur kreeg de opdracht mee de lopende zaken te behartigen en – samen met de Commissie Toekomst Terebinth – op zoek te gaan naar nieuwe bestuursleden. Daarmee zijn we de afgelopen maanden druk bezig geweest. Inmiddels hebben we kandidaten gevonden voor de functie van secretaris en penningmeester. De beoogde kandidaat voor het voorzitterschap heeft zich helaas wegens het aanvaarden van een nieuwe functie teruggetrokken. Dat betekent dat we nog op zoek zijn naar een voorzitter en twee algemene bestuursleden. We moeten ons wel realiseren dat het kandidaten zijn die een benoeming overwegen. Dat wil nog niet zeggen dat ze het ook worden of de functie definitief aanvaarden. Daarnaast hebben we in de bestuursvergaderingen aandacht ingeruimd voor de lopende zaken, de financiën, de PR, de website en het rapport van de Commissie Toekomst Terebinth.

Als voorzitter heb ik de afgelopen maanden veel gebeld met organisaties, leden en mensen van buitenaf. Wat me opviel was dat iedereen die ik aan de lijn had, veel waardering uitsprak voor het werk van de vereniging en het belang van een organisatie die zich inzet voor het behoud van het funerair erfgoed onderstreepte. Een aantal gesprekken leverde ook nieuwe leden op. Als vereniging zouden we veel meer op deze belangstelling vanuit de samenleving moeten inspelen. Het tijdschrift, excursies, funeraire reizen, lezingen, inventarisaties en contacten met andere organisaties zouden hiertoe kunnen bijdragen. Zo wordt het werk van De Terebinth bekender en kunnen we een grotere rol gaan spelen in de discussie over het behoud van (funerair) erfgoed. Als bestuur staan we open voor alle suggesties, adviezen en kritische opmerkingen van uw kant. Stuur uw opmerkingen naar voorzitter@terebinth.nl en ik zal zeker contact met u opnemen.

Tot ziens op de vergadering.

Mede namens het bestuur,
Bartho Hendriksen, voorzitter

ALGEMENE VERGADERING VERENIGING DE TEREBINTH

Het bestuur a.i van de Vereniging de Terebinth nodigt de leden uit tot het bijwonen van de algemene vergadering op

zaterdag 27 april 2013.

De vergadering wordt gehouden in het zalencentrum De Akker te Hilversum. De aanvang van de vergadering is 10.30 uur; de zaal is open vanaf 10.00 uur. Het bestuur hoopt u op deze dag te mogen verwelkomen. U kunt zich voor de vergadering aanmelden of – als u verhinderd bent – afmelden via een mail naar bureau@terebinth.nl. U kunt dan tevens aangeven of u gebruik wilt maken van de lunch.

Programma

10.30 - 12.45 uur - Algemene vergadering

Agenda* (onder voorbehoud):

1. Opening, mededelingen en vaststellen agenda
2. Ingekomen stukken
3. Verslagen AV van 21-4-2012 en 10-11-2012
4. Bespreking rapport Commissie Toekomst Terebinth
5. Verslag kascommissie
6. Financieel jaarverslag 2012
7. Benoeming nieuwe kascommissie
8. Jaarverslag over 2012 en decharge van het bestuur over het gevoerde (financiële) beleid
9. Verkiezing nieuw bestuur
10. Begroting 2013
11. Wvttk en sluiting

12.45 - 14.00 uur - Lunch

De lunch wordt u aangeboden door de vereniging. Uiteraard dient u zich wel voor de lunch aan te melden.

14.00 - 15.30 uur - Middagprogramma

Lezing over een actueel onderwerp uit de funeraire cultuur. Nadere informatie volgt via de website.

15.30 uur - Afsluiting

**De agendastukken zijn vanaf 15 maart te raadplegen op het besloten ledendeel van de site van de Vereniging de Terebinth. Dat geldt ook voor het rapport van de Commissie Toekomst Terebinth. www.terebinth.nl. Zij die geen internet hebben, kunnen zich voor een papieren versie wenden tot Annie van 't Zand-Boerman, Apeldoornsestraat 36, 8266 AM Kampen, telefoon: 038-3312377.*

Locatie van de vergadering

Zalencentrum De Akker
Melkpad 14b - 1217 KC Hilversum
telefoon 035 - 6212 447

Voor routebeschrijving: zie ww.zalencentrumdeakker.nl.
De Akker ligt op 7 min. lopen van het NS-station Hilversum.
Er is voldoende parkeergelegenheid bij het zalencentrum.

Contributie- en ledenbrief

Eind januari heeft u de jaarlijkse contributiebrief en een ledenbrief ontvangen. We verzochten u daarin om de contributie voor 1 maart 2013 te voldoen. Mocht het aan uw aandacht zijn ontschoten, dan hopen we dat u het bedrag z.s.m. overmaakt.

Ledeninformatie op de website

Op de website is een besloten deel ingericht voor leden. Hier vindt u de statuten, het huishoudelijk reglement, dossiers en vergaderstukken. U kunt de inlognaam en het wachtwoord opvragen via bureau@terebinth.nl onder vermelding van uw naam en lidnummer (zie contributiebrief).

Excursies

Excursies vormen het visitekaartje van de vereniging. Ze worden niet alleen voor leden maar ook voor belangstellenden buiten de vereniging georganiseerd. Wim Vlaanderen en Hans van Selm hebben aangegeven in 2013 te stoppen met hun werkzaamheden in de excursie-

siecommissie. Het bestuur zoekt nieuwe enthousiaste leden voor deze commissie.

Bij het bestuur zijn verschillende suggesties voor een excursie binnengekomen. Bij het bureau is een handleiding voor de organisatie van een excursie verkrijgbaar. Om lid van de excursiecommissie te worden, kunt u zich opgeven via de mail (bureau@terebinth.nl) of telefonisch bij het secretariaat. Het bestuur nodigt vervolgens de kandidaten uit voor een gesprek.

In Memoriam Wim Westeneng

Na een kort en hevig ziekbed is onze regionale adviseur Wim Westeneng overleden. De begrafenis vond plaats op zaterdag 12 januari op begraafplaats Brandenburg in Bilthoven.

De vereniging heeft Wim leren kennen als een zeer betrokken regionale adviseur en trouw bezoeker van onze bijeenkomsten. Wim Vlaanderen in een reactie:

‘We ontmoetten hem in september 2009 op het kerkhof Oud Leusden na

een vergadering daar. Hij vroeg wat voor gezelschap wij waren. Toen we onze doelstelling uitlegden was hij zo enthousiast dat hij meteen lid werd. Snel daarna werd hij regioadviseur in Utrecht als opvolger van Laura Fokkema.

We hebben samen een gedeelte van de begraafplaats Soestbergen in Utrecht geïnventariseerd en Wim heeft daar een verslag van gemaakt. Ook organiseerde hij de excursie naar Doorn e.o. in 2011. Vorig jaar stond Wim op de Uitvaartbeurs in de stand van De Terebinth. Helaas was hij toen al ernstig ziek.’ Het bestuur heeft een condoleancebrief gestuurd aan de nabestaanden.

Wim Cappers terug in functie

Anderhalf jaar geleden nam redacteur Bartho Hendriksen tijdelijk de functie van hoofdredacteur van Wim Cappers over om hem in de gelegenheid te stellen zijn proefschrift *Aan deze zijde van de dood* te voltooien. Nu Wim in november is gepromoveerd neemt hij zijn taken weer op.

Rustoord in Diemen geïnventariseerd

Vereniging de Terebinth maakte in opdracht van de gemeente Diemen een globale inventarisatie van begraafplaats Rustoord. Op 22 januari overhandigde Liesbeth Vermeulen (links) het rapport aan wethouder Jeannette Pietersen.

In 2010 kocht Diemen de eeuwenoude begraafplaats aan de Weespertrekvaart en verwierf daarmee voor het eerst een gemeentelijke begraafplaats. De dodenakker was flink verwaarloosd en de gemeente nam het opknappwerk aan de aula, paden en het groen voortvarend ter hand. Nu was de beurt aan de grafmonumenten.

In het rapport staan aanbevelingen en adviezen voor behoud van waardevolle monumenten en flora. In het voorjaar is De Terebinth uitgenodigd voor een rondleiding met het college van B&W van Diemen over Rustoord. Inmiddels kan de begraafplaats op enthousiaste steun rekenen van de bewoners en ambtenaren. Wilde tien jaar geleden ‘niemand er dood gevonden worden’, nu maakt de begraafplaats deel uit van een fietsroute, doet mee aan Open Monumentendag, een jaarlijkse dodenherdenkingsdag in juni en de plaatselijke Kunstroute. Het rapport is voor geïnteresseerden in pdf te verkrijgen. Stuur een mail aan: bureau@terebinth.nl.

FOTO: TRUDY KROESE

Toekomst voor de Terebinth?

De vereniging verkeert in zwaar weer. Vorig jaar is een gloednieuw bestuur al na luttele maanden opgestapt. Leden die langer meelopen in De Terebinth, weten dat het niet de eerste keer is dat een bestuur de handdoek in de ring gooid. Maar dit zijn niet de enige indicaties dat het stormt in de vereniging. De sfeer in De Terebinth is vatbaar voor verbetering en het ledental loopt terug.

Tijdens de algemene vergadering op 10 november 2012 dachten de aanwezigen na over de toekomst van De Terebinth. Diverse oplossingen passeerden de revue. Moeten we nog wel verder gaan, werd er zelfs geopperd. Niemand bleek echter voor opheffing van de organisatie te zijn. Een variant waarbij De Terebinth een vriendenclub wordt die een tijdschrift uitbrengt, kon evenmin op steun rekenen.

Zonder meer op zoek gaan naar een nieuw bestuur en overgaan tot de orde van de dag ging volgens de algemene vergadering voorbij aan dieper liggende problemen. De varianten om op te gaan in andere organisatie en, met name, om de activiteiten opnieuw in een stichting onder te brengen, konden wel op bijval rekenen.

Commissie

De algemene vergadering stelde een commissie in bestaande uit Joke van der Brug en Wim Cappers om de haalbaarheid van een stichting te onderzoeken. Tevens is de commissie gevraagd advies uit te brengen over de taken van de vernieuwde organisatie en over de personen die hieraan leiding moeten geven.

De commissie mag zelf bepalen wie ze om advies vraagt. Daartoe behoren ook uitdrukkelijk personen van buiten de vereniging. De commissie diende voor de algemene vergadering in de lente van 2013 een advies uit te brengen.

De commissie is als volgt te werk gegaan. Ze heeft recente plannen uit de kast gehaald en geconstateerd dat er al veel denkwerk is verricht. Ook werd het jubileumboek goed bestudeerd. In het boek komen leden en prominenten uit de uitvaartwereld aan bod. Het biedt een staalkaart aan verwachtingen over de toekomst van de funeraire cultuur. Ook heeft de commissie uitvoerige gesprekken gehad met een aantal leden. Natuurlijk kwamen er diverse bekende en soms minder bekende problemen aan de oppervlakte. Opvallender is echter dat de meesten na verloop van tijd nog steeds enthousiast werden als de blik op funeraire horizon werd gericht. Het zou jammer zijn als De Terebinth als landelijke en onafhankelijke organisatie zou verdwijnen.

Rapport

De commissie heeft de problemen in een rapport samengevat en oplossin-

ERELD FRANS RENNSSEN TIJDENS DE ALGEMENE VERGADERING VAN NOVEMBER 2012

gen aangedragen. Als dit nummer van *Terebinth* bij de leden in de bus valt, is het rapport klaar. De commissie roept zo veel mogelijk leden op het rapport te lezen en naar de algemene vergadering op 27 april te komen. Dit is van groot belang om draagvlak te creëren. Uiteindelijk bepalen de leden in gezamenlijkheid of de uitweg uit de problemen die de commissie in kaart heeft gebracht, De Terebinth weer in rustig vaarwater brengt. Pas dan is er werkelijk een toekomst weggelegd voor de Terebinth.

Zie voor het verkrijgen van het rapport bladzijde 13.

*Tekst: Wim Cappers en Joke van der Brug
Beeld: Wim Cappers*

ACHTER DE BESTUURSTAFEL, NOVEMBER 2012

UIT HET VELD

In deze rubriek vertellen leden of gasten over hun werk voor het behoud van ons funerair erfgoed. Dit keer is het woord aan Norman Langelaan over de restauratie van begraafplaats Rotterdam-Schiebroek

Aan de Ringdijk, hoek Peppelweg in de Rotterdamse wijk Schiebroek, ligt een bebost terpje met daarbinnen de sinds 1954 gesloten algemene begraafplaats van 1903. Het is één van de weinige historische monumenten in deze wijk en het is gelukt zowel het baarhuisje met een overstekend zadeldak in chaletstijl als het toegangshek van deze dodenakker te redden. Norman Langelaan was daarbij betrokken en hij vertelt hoe de Vereniging Stedebouwkundig Wijkbehoud Hillegersberg - Schiebroek - Terbregge (VSW) daarbij te werk is gegaan.

Als vertrekkend voorzitter van de deelgemeente stelde mevrouw Koedam voor haar afscheidscadeau te laten bestaan uit geld voor het herstel van 'haar' begraafplaats. Zij kende de plek sinds haar jeugd. Deze vierduizend euro droeg zij over aan de Vereniging voor wijkbehoud die daarop onmiddellijk aan de slag ging. Eerst werd de deelgemeente aangesproken op achterstallig onderhoud. Dit leverde twintigduizend euro op. De voorwaarde was wel dat wij voor de andere helft van het benodigde bedrag voor restauratie zou zorgen. Driftig gelobby bij Rotterdamse stichtingen, lokale politiek partijen en Bureau Monumenten van de Gemeente Rotterdam had succes. Er werd vol-

doende geld opgehaald om het baarhuisje te restaureren en geschikt te maken tot ons 'hoofdkantoor' van VSW. Nieuw dak, isolatie, elektra, riool en zo meer.

Het smeedijzeren hek van dertien meter lengte - in vergaande staat van ontbinding - kwam daarna aan de beurt. Weer moesten er financiële middelen worden gevonden. We wonnen de Rotterdamse Vrijwilligersprijs van 7.500 euro, plus 1.500 euro uit een potje Burger Initiatie-

ven, plus de donaties van diverse stichtingen en van onze leden van VSW. De gemeentelijke begraafplaatsen namen een groot deel van de dertien meter betonnen funderingsbalk voor hun rekening. Fantastisch toch?

Terugkijkend op ruim vijf jaar werk blij je met z'n allen iets voor elkaar te krijgen. Maak een goed plan, overtuig de mensen, ga netwerken en houd stug vol. De begraafplaats was anno 2005 in een erbarmelijke staat. Nu is het een gemeentelijk monument en heel belangrijk, dit historische plekje in Schiebroek heeft een prachtige tweede bestemming gekregen'.

Jannes H. Mulder

BAARHUISJE RINGDIJK HILLEGERSBERG-SCHIEBROEK 2012. AQUAREL VAN JACK FENS

COLOFON

Terebinth XXVII (2013-1), ISSN: 1382-5259. Tijdschrift voor Funerair Cultuur. Uitgave van Vereniging de Terebinth.

Redactieadres

Kantershof 372, 1104 GV Amsterdam
020 - 609 0583;
eindredacteur@terebinth.nl.
Ook voor advertenties en inlegvellen

© Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

Redactie

Wim Cappers (hoofdredacteur), Selma Damsma, Bartho Hendriksen, Rita Hulsman, Jannes H. Mulder, Bert Pierik (fotoredacteur), Liesbeth Vermeulen (eindredacteur).

Inleverdata van kopij

Terebinth verschijnt vier keer per jaar. De inleverdata van kopij in 2013: 25 april, 25 juli en 25 oktober. Verschijning: rond 1 maart, 1 juni, 1 september en 1 december. Opmaak, druk en verzending: Godoy Uitgevers, Rotterdam

Interim bestuur

Voorzitter: Bartho Hendriksen, voorzitter@terebinth.nl; penningmeester: Paul Stoffels, penningmeester@terebinth.nl; secretaris a.i.: Annie van 't Zand-Boerman, secretaris@terebinth.nl.

Bureau Vereniging de Terebinth

A. van 't Zand-Boerman, Apeldoornsestraat 36, 8266 AM Kampen
038 - 331 2377, bureau@terebinth.nl.

Lidmaatschap en abonnement

Het lidmaatschap kost in 2013 voor perso-

nen € 25,- elke huisgenoot € 10,- en organisaties € 80,- per jaar. Bibliotheken/media kunnen zich abonneren voor € 25,-. Overmaken op rekeningnummer 33 55 36 (ING) van Vereniging De Terebinth te Oirschot. Losse nummers kosten € 4,- per exemplaar (inclusief verzendkosten).

Doelstelling

De Terebinth is een onafhankelijke landelijke vereniging die zich inzet voor de funerair cultuur in Nederland. Behoud van en aandacht voor waardevolle kerkhoven, begraafplaatsen en gedenktekens staat daarbij voorop. Verder streeft zij naar een brede toegankelijke funerair structure, waarin burgers gemakkelijk hun weg weten te vinden en waar informatie in alle openheid voor iedereen voorhanden is. De vereniging bepleit een goede en respectvolle zorg voor onze doden en hun nabestaanden.